

РОЗДІЛ II. ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ

УДК 364-786:355.1-057.36-057.75

DOI <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2024-3-06>

КОНЦЕПЦІЯ «ІГОР НЕСКОРЕНИХ» ЯК ЗАСОБУ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ТА ВЕТЕРАНІВ

Даниско О. В.

*доктор педагогічних наук,
доцент кафедри теорії й методики фізичного виховання,
адаптивної та масової фізичної культури
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
вул. Остроградського, 2, Полтава, Україна
orcid.org/0000-0003-4040-562X
oksana.danisko76@gmail.com*

Корносенко О. К.

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри теорії й методики фізичного виховання,
адаптивної та масової фізичної культури
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
вул. Остроградського, 2, Полтава, Україна
orcid.org/0000-0002-9376-176X
kornosenko@ukr.net*

Карпілянський Д. А.

*кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри фізичного виховання, спорту
та здоров'я людини навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського
вул. Джона Маккейна, 33, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-2284-6221
karpilianskyi.dmytro@tnu.edu.ua*

Ключові слова: адаптивний спорт, змагання, функціональні порушення, психологічні травми, соціальна адаптація.

Дослідження присвячено проблемі реабілітації військових і ветеранів, котрі зазнали поранень або травм під час або внаслідок виконання службових обов'язків. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні концепції міжнародного спортивного проєкту «Ігри Нескорених» як засобу фізкультурно-спортивної реабілітації травмованих військових і ветеранів війни. На основі аналізу наукової літератури, узагальнення передумов, досвіду організації та проведення «Ігор Нескорених» проаналізовано вплив фізичних і психологічних травм на якість життя військових та ветеранів, а також розглянуто роль фізкультурно-спортивної реабілітації у збереженні їхнього здоров'я. Обґрунтовано концепцію «Ігор Нескорених» як унікальну модель фізкультурно-спортивної реабілітації, спрямовану на фізичне та психологічне відновлення, соціальну адаптацію і підвищення якості життя поранених військових та ветеранів. Визначено, що концепція «Ігор Нескорених» полягає в інклюзивності, динамічності, мультиплатформенності, масовості та медійності цього проєкту, що сприяють довгостроковому

покращенню фізичного та психічного здоров'я учасників, надихають їх на зміни та мотивують до інтеграції в суспільство на засадах рівності і взаємопідтримки. Підкреслено важливість інклюзивності та динамічності змагальної програми, унікальність спортивно-функціональної категоризації учасників, постановки командних цілей і лідерства в неконкурентних умовах, залучення широкого кола меценатів та засобів масової інформації для супроводу змагань і підтримки спортсменів та їхніх родин. Наголошується, що участь в «Іграх Нескорених» сприяє зниженню наслідків посттравматичного синдрому у військових та ветеранів завдяки таким механізмам, як вдосконалення фізичних якостей і функціональних можливостей організму, морального гартування, відновлення психологічної рівноваги, зміцнення соціальних зв'язків. В умовах російської агресії проєкт «Ігри Нескорених» став рушійною силою для розвитку державної системи фізкультурно-спортивної реабілітації поранених і травмованих українських військових і ветеранів.

THE CONCEPT OF THE INVICTUS GAMES AS A MEANS OF PHYSICAL AND SPORTS REHABILITATION FOR MILITARY PERSONNEL AND VETERANS

Danysko O. V.

*Doctor of Sciences in Pedagogy,
Associate Professor at the Department of Theory and Methodology
of Physical Education, Adaptive and Mass Physical Culture
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University
Ostrogradskoho str., 2, Poltava, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4040-562X
oksana.danisko76@gmail.com*

Kornosenko O. K.

*Doctor of Sciences in Pedagogy,
Professor at the Department of Theory and Methodology
of Physical Education, Adaptive and Mass Physical Culture
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University
Ostrogradskoho str., 2, Poltava, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9376-176X
kornosenko@ukr.net*

Karpilianskyi D. O.

*PhD in Psychology, Associate Professor,
Head of the Department of Physical Education, Sport and Human Health
V. I. Vernadsky Taurida National University
John McCain str., 33, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-2284-6221
karpilianskyi.dmytro@tnu.edu.ua*

Key words: *adaptive sports, competition, functional impairments, psychological trauma, social adaptation.*

The study focuses on the issue of rehabilitation for military personnel and veterans who have sustained injuries or traumas during or as a result of their service duties. The aim of the research is to substantiate the concept of the international sports project “Invictus Games” as a means of physical and sports rehabilitation for injured military personnel and war veterans. Based

on the analysis of scientific literature, the study synthesizes the prerequisites, experiences, and organizational aspects of the “Invictus Games” to assess the impact of physical and psychological injuries on the quality of life of military personnel and veterans. The role of physical and sports rehabilitation in maintaining their health is also examined. The concept of the “Invictus Games” is substantiated as a unique model of physical and sports rehabilitation aimed at the physical and psychological recovery, social adaptation, and improvement of the quality of life of injured military personnel and veterans. The study identifies the key principles of the “Invictus Games”, including inclusivity, dynamism, multi-platform accessibility, mass participation and media coverage, all of which contribute to the long-term improvement of participants' physical and mental health, inspire personal transformation, and motivate integration into society based on principles of equality and mutual support. The importance of inclusivity and dynamism in the competitive program is highlighted, as well as the uniqueness of the sports-functional categorization of participants, the setting of team goals and leadership in non-competitive environments, and the involvement of a wide range of sponsors and media to support the athletes and their families. It is emphasized that participation in the “Invictus Games” helps reduce the effects of post-traumatic stress disorder in military personnel and veterans through mechanisms such as improving physical qualities and functional capabilities, strengthening moral resilience, restoring psychological balance, and reinforcing social connections. In the context of Russian aggression, the “Invictus Games” project has become a driving force in the development of the state system for physical and sports rehabilitation of wounded and injured Ukrainian military personnel and veterans.

Постановка проблеми. Війна в Україні та збройні конфлікти в різних регіонах світу призводять до появи значної кількості ветеранів, котрі потребують комплексної реабілітації. Багато військових отримують фізичні та психологічні травми, які потребують органі, оскільки участь у військових діях може призвести до розвитку хронічних захворювань, посттравматичного стресового розладу, порушень серцево-судинної системи, набутої інвалідності внаслідок черепно-мозкових травм та ампутацій кінцівок, розладів соціальних і професійних зв'язків тощо. Повернення до мирного життя є складним процесом, що вимагає підтримки й адаптації. Важливим складником комплексного супроводу, що сприяє відновленню фізичних і психологічних функцій організму військових після поранень є фізкультурно-спортивна реабілітація. Адаптивні рекреаційні та змагальні програми, ветеранські літні та зимові ігри тощо стають дедалі більш доступним терапевтичним варіантом відновлення й інтеграції в соціум для військовослужбовців із різними фізичними та психологічними травмами. Одним з інноваційних засобів фізкультурно-спортивної реабілітації є «Ігри Нескорених» (англ. Invictus Games) – змагання з параспорту, що інтегрують елементи фізичної терапії, психологічної підтримки та соціальної адаптації для травмованих військовослужбовців і ветеранів.

Як видно з незмінної популярності вислову Дж. Оруелла про те, що спорт – це «імітація війни», «війна без пострілів» [1], досліджень щодо зв'язку між спортом і війною не бракує. Наприклад, соціологи

спорту [2] зазначають, що цей взаємозв'язок розвивається в новому безпековому вимірі та в контексті нових популярних спортивних традицій. Також зростання популярності фізичної активності, зокрема спорту, як засобу підтримки фізичного здоров'я та психосоціального благополуччя військовослужбовців і ветеранів, які отримали хвороби або поранення, зумовило потребу в проведенні досліджень, спрямованих на реалізацію та оцінку ефективності інноваційних програм фізичної активності, зокрема міжнародних змагань «Ігри Нескорених», популярність яких стрімко зростає. Здебільшого ці наукові розвідки належать зарубіжним авторам, що вивчали досвід провідних армій світу, контингент яких має тривалу історію участі в збройних конфліктах переважно у складі військово-політичних альянсів. В Україні подібні дослідження актуалізувалися з початку російської агресії, і особливо після широкомасштабного вторгнення. Утім, попри важливість проблеми, кількість наукових праць, присвячених детальному аналізу потенціалу «Ігор Нескорених» як засобу фізкультурно-спортивної реабілітації військових і ветеранів, є недостатньою. «Ігри Нескорених» пропонують нові підходи до реабілітації, що потребують наукового обґрунтування й оцінки ефективності.

Мета статті полягає в обґрунтуванні концепції «Ігор Нескорених» як ефективного засобу фізкультурно-спортивної реабілітації військових і ветеранів. Результати дослідження можуть сприяти розвитку теорії фізичної реабілітації та розробці нових реабілітаційних ініціатив для українських захисників, трав-

мованих чи поранених під час виконання службових обов'язків.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними наукової літератури [3, 4], набуття інвалідності внаслідок бойових дій є травматичною подією, що суттєво погіршує якість життя військовослужбовців. Поранені військові часто переживають труднощі адаптації до обмежень у можливостях пересування (мобільності), втрати м'язової сили, проблем з орієнтацією в просторі. Окрім фізичних та емоційних страждань, пов'язаних із втратою або пошкодженням частини тіла, у травмованих військових можуть розвиватися стійкі посттравматичні стресові розлади різного ступеня тяжкості, що проявляються відчуттям безпорадності, зміною ієрархії цінностей, порушенням емоційної сфери й вольових процесів (агресія, злість, реакції протесту, зниження самооцінки), несприйняттю оточення, труднощами налагодження міжособистісної взаємодії, девальвацією соціального статусу.

Погоджуємося з думкою вітчизняних дослідників Н. Позмогової, Н. Богдановської, І. Кальонової про те, що сучасні збройні конфлікти зумовлюють потребу в постійній адаптації системи психофізіологічної допомоги військовослужбовцям і ветеранам Сил безпеки та оборони України з урахуванням досвіду російсько-української війни й армій провідних країн світу [5, с. 164]. Одним із ключових напрямів реабілітації військовослужбовців і ветеранів є спорт та фізична активність.

Використання спорту як засобу реабілітації має глибокі історичні корені. Каталізатором для широкого застосування фізичної активності у відновленні поранених військовослужбовців стала Перша світова війна. Масштабні людські втрати, спричинені війною, призвели до появи мільйонів ветеранів із фізичними та психічними травмами. Як допоміжний засіб сталій моделі медичної реабілітації прогресивна спільнота розглядала спорт як ефективний інструмент відновлення фізичних функцій і повернення осіб з інвалідністю до активного життя [6].

Яскравим прикладом використання спорту для реабілітації та відновлення післявоєнного суспільства стали Міжнародні мультиспортивні змагання – Міжсоюзницькі ігри, що відбулися 1919 року в Римі. Ці ігри об'єднали тисячі ветеранів з різних країн, демонструючи можливості їхньої фізичної та соціальної активності після серйозних травм. У змаганнях взяли участь 1500 військовослужбовців з 18 країн світу, а спортивна програма поєднала 24 види спорту (військові дисципліни, зокрема метання гранат, перетягування каната; командні види спорту, у тому числі баскетбол і крикет; індивідуальні турніри, зокрема легка атлетика та бокс тощо). Досвід Першої світової війни продемонстрував, що спорт є потужним інструментом подолання наслідків глобальних соціально-політичних потрясінь [7]. Саме цей історичний досвід заклав фундамент для розвитку сучасних реабілітаційних програм із фізичної

активності для військових і ветеранів і такої ініціативи, як «Ігри Нескорених».

«Ігри Нескорених» є міжнародною ініціативою, що об'єднує поранених ветеранів і військовослужбовців різних армій світу. В англійській назві змагань слово *Invictus* уособлює бойовий дух поранених, травмованих і хворих військовослужбовців і втілює те, чого можуть досягти наполегливі чоловіки та жінки після поранення. Ігри використовують силу спорту, щоб надихнути на відновлення, підтримати реабілітацію та сприяти розумінню й повазі до тих, хто боронить свою країну [8].

Концепція змагань базується на ідеї про визначальну роль спорту в процесі фізичного та психологічного відновлення військовослужбовців із наслідками поранень і захворювань. Саме спортивна діяльність виступає унікальною платформою обміну досвідом, братерства та взаєморозуміння, оскільки змагання сприяють не лише формуванню позитивного іміджу ветеранів, популяризації усвідомлення потреби їх реабілітації, а й зміцненню спільноти однодумців. Також спорт, основою якого є змагальна діяльність, є засобом відновлення зв'язків із тими аспектами військової ідентичності (цінності, цілі, засоби, соціальні зв'язки), що часто найбільше цінуються військовослужбовцями [9].

Початком історії сучасних міжнародних спортивних змагань для поранених військових можна вважати заснування у 2010 році Міністерством оборони США спільно з Олімпійським комітетом Ігор Воїнів (англ. *Warrior Games*). Цей національний мультиспортивний захід об'єднав хворих і травмованих ветеранів війни та чинних військовослужбовців США, котрі мали змогу продемонструвати свої спортивні досягнення.

Значний імпульс розвитку означеної ідеї надав герцог Сассекський Гаррі, який у 2013 році відвідав Ігри в США. Вражений силою духу учасників і позитивним впливом спорту на їхнє самопочуття, принц Гаррі вирішив створити подібний захід міжнародного рівня. Перші Ігри Нескорених відбулися 10–14 вересня 2014 року в Лондоні на спортивній арені *Corpet Vox*, що розташована в Олімпійському парку. Мета «Ігор Нескорених», на відміну від американських «Ігор Воїнів», полягала не лише в проведенні спортивних змагань, а й у створенні глобальної спільноти, яка б підтримувала та надихала поранених військовослужбовців і ветеранів (як чоловіків, так і жінок), учасників різних військових кампаній у світі. Міжнародний масштаб і значна медіапідтримка події суттєво підвищили рівень суспільного визнання проблем військовослужбовців і ветеранів, які отримали захворювання або травми. Зокрема, інавгураційні змагання «Ігор Нескорених» об'єднали 400 учасників з 13 країн світу (Афганістану, Австралії, Великої Британії, Грузії, Данії, Естонії, Італії, Канади, Німеччини, Нідерландів, Нової Зеландії, США та Франції), що були союзниками Великої Британії у військових конфліктах того часу. Захід проводився за підтримки Королівського

фонду герцога і герцогині Кембриджських, мера Лондона Бориса Джонсона, Лондонського організаційного комітету Олімпійських і Паралімпійських ігор та Міністерства оборони Великої Британії. Наступні ігри відбулися у 2016 (Флорида), 2017 (Торонто), 2018 (Сідней) і через пандемію COVID-19 були відкладені до 2022 року (Гаага).

Країни-учасниці загалом відображають західні безпекові альянси. Спочатку вони об'єднували союзників з військових кампаній в Афганістані й Іраку, згодом кількість країн-учасниць збільшилась: Україна та Румунія дебютували в Іграх 2018 року, Бельгія та Південна Корея були запрошені на змагання 2022 року, а Ізраїль, Колумбія та Нігерія – 2023 року [10]. Ігри, що мали відбутися у 2022 році в Дюссельдорфі (Німеччина) після перенесення Ігор 2020 року в Гаазі (Нідерланди) на 2022 рік, були перенесені на 2023 рік. У 2025 році ареною проведення унікальних спортивних змагань стане Канада. Очікується, що понад 500 спортсменів із більш ніж 20 країн світу зберуться для участі в зимових «Іграх Нескорених», що є безпрецедентним, оскільки змагання традиційно проводилися в умовах теплого клімату та передбачали переважно літні види спорту (табл. 1).

Із кожними новими Іграми організатори намагаються зробити програму більш різноманітною та цікавою. «Ігри Нескорених» пропонують широкий спектр адаптивних спортивних дисциплін, що не лише демонструють фізичні можливості учасників, але й сприяють їхній реабілітації та соціальній інтеграції. Спортивні дисципліни, представлені на Іграх, ретельно відбираються з метою задоволення різноманітних потреб учасників і забезпечення їхнього максимального фізичного та психологічного відновлення.

Зокрема, *індивідуальні спортивні дисципліни* включають легку атлетику (біг, стрибки у довжину, метання диску, штовхання ядра), плавання, веслування на тренажерах (у приміщенні), пауерліфтинг, стрільбу з лука, шосейний велоспорт, настільний теніс, біатлон, сноубординг, гірські лижі, біатлон, скелетон. Кожна із цих дисциплін спрямована на розвиток певних фізич-

них якостей: сили, витривалості, координації, точності та швидкості реакції. Зокрема, легка атлетика дає змогу розвивати загальну фізичну підготовленість, плавання – зміцнювати серцево-судинну систему й покращувати координацію рухів, а пауерліфтинг – демонструвати максимальну силову підготовленість; стрільба з лука – точність, витримку, зосередженість.

Командні види спорту представлені баскетболом / тенісом / регбі / керлінгом на кріслах колісних, волейболом сидячи, следж-хокеєм. Ці дисципліни розвивають такі важливі якості, як командний дух, взаємодопомога та злагодженість дій. Баскетбол на кріслах колісних, наприклад, вимагає високої маневровості та швидкої реакції, волейбол сидячи – координації та точності, а регбі на кріслах колісних – вибухової сили та просторово-часової орієнтації.

Вибір спортивних дисциплін для «Ігор Нескорених» здійснюється з урахуванням таких факторів:

- адаптація до потреб учасників: види спорту вибираються таким чином, щоб вони були доступними для людей з різними типами травм;
- розвиток фізичних якостей: кожна дисципліна спрямована на вдосконалення тренуваності організму, покращення функціонального стану учасників, що сприяє загальному зміцненню здоров'я;
- психологічний вплив: заняття спортом мають позитивний вплив на психологічний стан учасників, підвищують їхню самооцінку та впевненість;
- соціальна інтеграція: змагальна діяльність сприяє розвитку соціальних навичок ветеранів, допомагає їм відчувати себе частиною команди та військової спільноти.

Наголошується, що адаптивні види спорту сприяють цілісному зростанню та досягненням завдяки врахуванню кількох факторів, зокрема, участь у спортивних змаганнях допомагає учасникам: 1) бути частиною команди, відчувати приналежність до когорти однодумців; 2) можливість реалізувати силу служіння країні та бажання досягти вищої мети, які надихали на полі бою; 3) прийняти своє нове тіло, адаптуватися до функціональних і фізичних можливостей організму

Таблиця 1

Статистика спортивних змагань «Ігри Нескорених» (2014–2025 рр.)

Дата проведення	Країна / місто	Кількість учасників	Кількість спортивних програм
Вересень 2014 року	Велика Британія, Лондон	13	11
Травень 2016 року	США, Орlando / Форт Белвуар	14	11
Вересень 2017 року	Канада, Торонто	16	11
Жовтень 2018 року	Австралія, Сідней / Новий Південний Уельс	18	13
Квітень 2022 року (заплановані на 2020 р., але перенесені через COVID-19)	Німеччина, Дюссельдорф	17	9
Вересень 2023 року	Нідерланди, Гаага	23	10
Лютий 2025 року	Канада, Ванкувер / Вістлер	25	11

та віднайти шляхи для їх удосконалення; 4) відновити почуття рішучості й наполегливості, мотивації рухатися вперед, попри захворювання, поранення чи травми; 5) шанс бути визнаним і відзначеним, отримати підтримку не лише родини та друзів, а й широкого кола людей з усього світу, що підвищує самооцінку поранених чи травмованих військових і ветеранів [11].

Важливо зауважити, що до кінця змагань не існує загальної таблиці лідерів із кількістю медалей, нагороджених кожною нацією, оскільки важлива не перемога, а участь [12, с. 118]. Підкреслимо також, що організатори цих міжнародних змагань використовують особливу термінологію: замість дефініції «спортсмени» є вживаним термін «учасники», замість «класифікація» – термін «категоризація». Означене зумовлено інклюзивністю «Ігор Нескорених»: по-перше, до участі в змаганнях допускаються військовослужбовці та ветерани незалежно від типу функціонального порушення, у тому числі особи, котрі не можуть виступати в Паралімпійських іграх; по-друге, спортсмени названі «учасниками» з метою акцентування відновлювальної ролі спорту та формування командного духу між усіма військовими в неконкурентному режимі; по-третє, кожна країна по-різному обирає свою команду, тренує її та керує нею, а члени команди можуть мати різний ступінь досвіду в адаптивному спорті.

Аналіз наукової літератури [13, 14] дає змогу стверджувати, що процес категоризації, який проводить Фонд «Ігор Нескорених» завдяки незалежним міжнародним волонтерам, базується на суб'єктивному підході для забезпечення ширшої участі та відрізняється від спортивних змагань Міжнародного Паралімпійського комітету кількістю, форматом і назвами, зокрема щодо психологічних травм та хронічних захворювань. Цей процес передбачає розробку та застосування об'єктивних і прозорих критеріїв відбору, що гарантують справедливість змагань і дотримання принципів чесної гри. Категоризація дотримується тих самих принципів, що й класифікація, але є динамічною, оскільки створюється й оновлюється організаційним комітетом для кожних Ігор [14]. Ключовою особливістю системи категоризації є її функціональний характер. Це означає, що під час визначення спортивної категорії учасника враховується не стільки медичний діагноз, скільки вплив функціональних порушень на спортивні можливості. Такий підхід дає змогу створити більш справедливі умови турнірів, оскільки учасники з однаковим рівнем функціональних обмежень змагаються в одній категорії незалежно від конкретного медичного діагнозу [15]. Модифіковане обладнання й додаткові системи забезпечують цей процес.

Окрім вищезазначених, унікальна концепція «Ігор Нескорених» має такі характерні особливості:

1. «Ігри Нескорених» – це не спорт високих досягнень чи процес завоювання медалей.

2. Ігри зосереджені на використанні спорту як інструменту для відновлення, реабілітації, реадаптації та реінтеграції учасників.

3. Категоризація (а не класифікація) використовується для групування учасників за категоріями з рівними можливостями «змагального духу». Якщо травми та хвороби мають незначний вплив на функціональний стан, учасники змагаються у відкритій категорії.

4. Усі учасники, незалежно від типу ушкодження, у тому числі учасники, котрі традиційно виключаються з параспорту, мають право змагатися в турнірах «Ігор Нескорених» [15].

Процес формування національної збірної команди для участі в змаганнях «Ігри Нескорених» ґрунтується на низці чітко визначених критеріїв, спрямованих на досягнення кількох цілей:

1. Реабілітація та реінтеграція: склад збірної формується із числа ветеранів військової служби, дійсних військових і волонтерів, котрі отримали ушкодження здоров'я під час виконання службових обов'язків.

2. Єдність цінностей: обрані учасники не лише мають високі спортивні досягнення, а й демонструють прихильність до цінностей, що є характерними для оборонців держави: мужність, відданість, повага, чесність, дисциплінованість.

3. Командний дух і відданість: члени збірної повинні діяти як єдина команда, підтримувати один одного та відстоювати інтереси своєї країни.

4. Фізична та психологічна стійкість: спортсмени мають бути фізично та психологічно готовими до участі в змаганнях високого рівня, здатні адаптуватися до різних умов і використовувати спорт як інструмент для своєї реабілітації [16].

Таким чином, відбір до національної збірної є комплексним процесом, що враховує не лише спортивні досягнення спортсменів, а й їхні особистісні якості, готовність до командної роботи та відповідність цінностям, що сповідують Сили оборони держави, яку представляють учасники змагань (патріотизм, стійкість, мужність, відповідальність, честь, гідність).

У підтримці військових і ветеранів значна роль також належить фонду «Ігри Нескорених» [17]. Фонд отримує і розподіляє гонорари бренду, визначає країн-учасників, програму змагань, місце їх проведення, контролює дотримання стандартів спортивного менеджменту та правил. Зокрема, з метою забезпечення ротації учасників і максимізації позитивного впливу спортивних заходів на процес реабілітації і соціальної адаптації ветеранів Фонд «Ігор Нескорених» запровадив правило, що обмежує участь одного спортсмена в Іграх до двох разів [18]. Це рішення свідчить про стратегічний підхід до організації змагань і спрямоване на залучення до фізичної активності та популяризації адаптивного спорту якомога більшої кількості ветеранів. Таким чином, досягнення високих результатів на попередніх «Іграх Нескорених» не гарантує участі в наступних, оскільки пріоритет надається принципам справедливості та рівних можливостей для всіх учасників.

Фонд «Ігор Нескорених» також здійснює комплексну підтримку поранених військовослужбовців поза

межами спортивної арени. Так, Фонд розробив цифрову платформу «Ми – команда нескорених» (англ. We are Invictus) і мережу взаємодопомоги, що надають ветеранам доступ до різноманітних ресурсів для реабілітації та реінтеграції. До таких ресурсів належать віртуальні тренінги, кіберспорт, рекреаційні заходи, сприяння працевлаштуванню, волонтерство й можливості для творчої самореалізації. Крім того, Фонд пропонує грантову програму «Нескорені: Ініціативи» (англ. Invictus: Endeavors), спрямовану на грантове фінансування проєктів, що сприяють підтримці ветеранів, а також членів їхніх родин [15].

Українські ветерани та військовослужбовці вперше взяли участь в «Іграх Нескорених» у 2017 році в Торонто (Канада). З того часу наша країна регулярно представляє свою збірну на цих престижних змаганнях і щоразу демонструє все кращі результати (табл. 2).

Українські учасники змагань підтримують ідеї єдності та братерства. Зокрема, на кваліфікації до «Ігор Нескорених» 2023 року на одязі претендентів було написано гасло «Бійці, чия воля сильніша за тіло», а на відкритті змагань у залі стояв порожній стіл із футболками з іменами полеглих за Україну спортсменів. «Кожен солдат має свою унікальну історію. Своїм прикладом він надихає інших і показує, що неможливе – можливе. Весь світ бачить, що жодна травма не може зламати дух сильних українців», – зауважив учасник змагань Микола Сипливий (позивний «Сокіл»), котрий з 2014 року як доброволець боронив Україну і був неодноразово поранений [18].

Особливо учасницею Ігор у Дюссельдорфі (2023) була українська парамедицина Юля Паєвська (позивний «Тайра»), котра через полон не змогла виступити в «Іграх Нескорених» 2022 року. Під час сесії запитань

Таблиця 2

Результати виступів збірної команди України (2017–2023 рр.)

Рік	Кількість медалей	Золото	Срібло	Бронза
2017 рік (Торонто)	14	8	2	3
2018 рік (Сідней)	20	7	10	3
2022 рік (Гаага)	16	5	5	6
2023 рік (Дюссельдорф)	34	12	14	8

і відповідей Тайра розповіла про те, що для неї означала участь у цих міжнародних змаганнях. Вирішальну роль у її посттравматичній реабілітації належить взаємопідтримці та товариськості, що позитивно вплинули на якість життя після полону: «Участь у проєкті допомогла мені відродитися з попелу після всіх тортур, через які я пройшла. (Раніше) я була повністю спустошена, зруйнована і відчувала, що в мене немає майбутнього» [19]. Історія Юлі Паєвської є свідченням непохитного духу військових у всьому світі.

В Україні «Ігри Нескорених» мають високу соціальну значимість. Зокрема, відбір до участі в «Іграх Нескорених» 2025 року відбувався за участі Міністерства ветеранів спільно з ГО «Ігри нескорених Україна», ГО «Повернись живим» та ГО «Стратком Україна». Захід входить до Єдиного календаря фізкультурно-спортивних та оздоровчих заходів і змагань України на поточний рік. За результатами всеукраїнських змагань 2024 року відібрано 35 учасників, які отримали поранення чи травми під час виконання службових обов'язків. До складу української збірної входять військовослужбовці Збройних сил України, волонтери, бійці Національної гвардії, Національної поліції та добровольчих батальйонів [20].

Висновки. Таким чином, міжнародний спортивний проєкт «Ігри Нескорених» є платформою, що звеличує нескорений дух чоловіків і жінок, котрі отримали поранення, були травмовані або захворіли під час або внаслідок виконання службових обов'язків. Підготовка

й участь у спортивних змаганнях стимулює учасників досягати нових цілей і відновлювати впевненість у власних силах, демонструвати здатність долати випробування, попри функціональні обмеження. Захоплива атмосфера змагань сприяє позитивній динаміці реабілітаційних процесів: досягнення особистих рекордів та підтримка команди сприяють удосконаленню фізичних (витривалість, сила, координація, гнучкість, швидкість) і психологічних (стійкість, впевненість у собі, оптимізм) якостей, відновленню функцій організму, розширенню можливостей для подальшої професійної та особистої реалізації. Концепція «Ігор Нескорених» полягає в інклюзивності, динамічності, масовості, мультиплатформенності та медійності цих змагань, що сприяють довгостроковому покращенню фізичного та психічного здоров'я учасників, надихають їх на зміни й мотивують відновлювати соціальні зв'язки зі своїми родинами та громадами на засадах рівності та взаємопідтримки.

В Україні «Ігри Нескорених» започаткували принципи спортивної реабілітації учасників бойових дій із пораненнями та захворюваннями. За час свого існування проєкт розширив спортивні дисципліни змагальної програми, сприяв запуску державної системи спортивної реабілітації поранених ветеранів та військовослужбовців Сил оборони України, змінив життя сотень їхніх родин. Окрім загальної мети – сприяння фізичного та психологічного відновлення засобами спорту, виокремимо важливий соціальний аспект про-

екту – мобілізацію суспільства для підтримки українських воїнів на шляху їх повернення до повноцінного цивільного життя після війни. Отже, «Ігри Нескорених» є потужним інструментом фізкультурно-спортивної реабілітації та соціально-психологічної адаптації військових та ветеранів.

них» є потужним інструментом фізкультурно-спортивної реабілітації та соціально-психологічної адаптації військових та ветеранів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Orwell G. The sporting spirit. *Tribune*, 14 December, 1945. URL: <https://www.orwellfoundation.com/the-orwell-foundation/orwell/essays-and-other-works/the-sporting-spirit/> (дата звернення: 27.08.2024).
2. Fischer M. Commemorating 9/11 NFL-style insights into America’s culture of militarism. *Journal of Sport and Social Issues*. 2014. № 38 (3), pp. 199–221. DOI: 10.1177/0193723513515889.
3. Блінов О. Організаційні ресурси психологічної реабілітації військовослужбовців. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. № 1 (25). С. 16–22. DOI: 10.31108/2.2022.1.25.2.
4. Keeling M., Williamson H., Williams V.S., Kiff J., Evans S., Murphy D., Harcourt D. Body image and psychosocial well-being among UK military personnel and veterans who sustained appearance-altering conflict injuries. In: *Military Psychology*, 2023. № 35 (1), pp. 2–26. DOI: 10.1080/09638288.2022.2026499.
5. Позмогова, Н. В., Богдановська, Н. В., Кальонова, І. В. (2024). Ефективність комплексної програми психофізіологічної реабілітації у військових – учасників бойових дій. *Фізичне виховання та спорт*. 2024. № 1. С. 162–168. DOI:10.26661/2663-5925-2024-1-22.
6. UK National Archives. First World War. 2023. URL: https://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/firstworldwar/aftermath/counting_cost.htm (дата звернення: 01.09.2024).
7. Chavinier-Réla S. Inter-Allied Games. In: Daniel U., Gatrell P., Janz O., Jones H., Keene J., Kramer A., Basson B. (editors). 1914–1918 online International Encyclopedia of the First World War. Freie Universitat Berlin. 2021. DOI: 10.15463/ie1418.11532.
8. Invictus Game. URL: <https://invictusaustralia.org/invictus-games/> (дата звернення 01.09.2024).
9. Caddick N., Smith B. The impact of sport and physical activity on the well-being of combat veterans: A systematic review. *Psychology of sport and exercise*. 2014. № 15 (1), pp. 9–18.
10. West B. Militarizing politics of recognition through the Invictus Games: post-heroic exalting of the armed forces. *American Journal of Cultural Sociology*. 2022. № 10 (4), pp. 596–619. URL: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41290-022-00172-3> (дата звернення: 03.09.2024).
11. The Transformative Power of Adaptive Sports Programs. July 21, 2021. URL: <https://www.militaryonesource.mil/military-basics/wounded-ill-injured-and-caregivers/the-power-of-adaptive-sports/> (дата звернення: 02.09.2024).
12. Băițan G.F. The Invictus Games Tournament. *Bulletin of “Carol I” National Defence University (EN)*. 2020. № 02. Pp. 114–121. <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=903678> (дата звернення: 03.09.2024).
13. Category: Invictus Games. https://en.wikipedia.org/wiki/Category:Invictus_Games (дата звернення: 04.09.2024).
14. Bates M. What are the classifications /categorisations for the Invictus Games? URL: <https://invictusaustralia.org/faq/what-are-the-classifications-categorisations-for-the-invictus-games/> (дата звернення: 28.08.2024).
15. Adaptive Sport Program: Selection Process, Categorisation, and Pathways . URL: <https://invictusaustralia.org/adaptive-sport-program-selection-process-invictus/> (дата звернення: 01.09.2024).
16. Research Report: Beyond the Finish Line. Invictus Games Foundation. 2022, pp. 28–35. URL: https://s31949.pcdn.co/wp-content/uploads/Beyond-the-Finish-Line_ONLINE-COPY_FINAL.pdf (дата звернення: 30.08.2024).
17. How We Work. The power of sport. URL: <https://www.invictusgamesfoundation.org/how-we-work> (дата звернення: 01.09.2024).
18. 24 військових представлятимуть Україну на Іграх Нескорених в Німеччині (2023, 5 травня). *Українська Правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/05/5/7400840/> (дата звернення: 02.09.2024).
19. Taira’s spirit. URL: <https://invictusaustralia.org/tairas-spirit-ukrainian-invictus-games-alumna-reunites-with-competitors-down-under/> (дата звернення: 03.09.2024).
20. Guards at the Invictus Games 2023: celebrations were held in Kyiv on the occasion of the departure of the National team to the competition (2023). Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/en/news/gvardiici-na-invictus-games-2023-v-kijevi-vidbulisia-uocistosti-z-nagodi-vidyizdu-nacionalnoyi-zbirnoy-na-zmagannia>.

REFERENCES

1. Orwell, G. (1945). The sporting spirit. *Tribune* (December 14). Retrieved from <https://www.orwellfoundation.com/the-orwell-foundation/orwell/essays-and-other-works/the-sporting-spirit/>.
2. Fischer, M. (2014). Commemorating 9/11 NFL-style insights into America's culture of militarism. *Journal of Sport and Social Issues*, vol. 38 (3), pp. 199–221. DOI: 10.1177/0193723513515889.
3. Blinov, O. (2022). Orhanizatsiini resursy psykholohichnoi reabilitatsii viiskovosluzhbovtiv [Organizational resources of psychological rehabilitation of servicemen]. *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia [Organizational psychology. Economic psychology]*, vol. 1 (25), pp. 16–22. DOI: 10.31108/2.2022.1.25.2.
4. Keeling, M., Williamson, H., Williams, V.S., Kiff, J., Evans, S., Murphy, D., & Harcourt, D. (2023). Body image and psychosocial well-being among UK military personnel and veterans who sustained appearance-altering conflict injuries. *Military Psychology*, vol. 35 (1), pp. 2–26. DOI: 10.1080/09638288.2022.2026499.
5. Pozmogova, N.V., Bohdanovska, N.V., & Kalonova, I.V. (2024). Efektyvnist kompleksnoi prohramy psykhoфизиологічної реабілітації у військовиків – учасників боєвих дій [Effectiveness of a comprehensive program of psycho-physiological rehabilitation in military participants in combat actions]. *Fizyczne vykhovannia i sport [Physical Education and Sports]*, vol. 1, pp. 162–168. DOI: 10.26661/2663-5925-2024-1-22 [in Ukrainian].
6. UK National Archives. First World War. 2023. Retrieved from https://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/firstworldwar/aftermath/counting_cost.htm [in English].
7. Chavinier-Réla, S. (2021). Inter-Allied Games. In: *Daniel U., Gatrell P., Janz O., Jones H., Keene J., Kramer A., Basson B. (editors). 1914–1918 online International Encyclopedia of the First World War. Freie Universität Berlin*. DOI: 10.15463/ie1418.11532.
8. Invictus Game. Retrieved from <https://invictusaustralia.org/invictus-games/>.
9. Caddick, N., & Smith, B. (2014). The impact of sport and physical activity on the well-being of combat veterans: A systematic review. *Psychology of sport and exercise*, vol. 15 (1), pp. 9–18.
10. West, B. (2022). Militarizing politics of recognition through the Invictus Games: post-heroic exalting of the armed forces. *American Journal of Cultural Sociology*, vol. 10 (4), pp. 596–619. Retrieved from <https://link.springer.com/article/10.1057/s41290-022-00172-3>.
11. The Transformative Power of Adaptive Sports Programs (2021, July 21). Retrieved from <https://www.militaryonesource.mil/military-basics/wounded-ill-injured-and-caregivers/the-power-of-adaptive-sports/>.
12. Băițan, G.F. (2020). The Invictus Games Tournament. *Bulletin of "Carol I" National Defence University (EN)*, vol. 02, pp. 114-121.
13. Category: Invictus Games. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Category:Invictus_Games.
14. Bates, M. What are the classifications/categorisations for the Invictus Games? Retrieved from <https://invictusaustralia.org/faq/what-are-the-classifications-categorisations-for-the-invictus-games/>.
15. Adaptive Sport Program: Selection Process, Categorisation, and Pathways. Retrieved from <https://invictusaustralia.org/adaptive-sport-program-selection-process-invictus/>.
16. Research Report: Beyond the Finish Line. Invictus Games Foundation (2022). Retrieved from https://s31949.pcdn.co/wp-content/uploads/Beyond-the-Finish-Line_ONLINE-COPY_FINAL.pdf.
17. How We Work. The power of sport. Retrieved from <https://www.invictusgamesfoundation.org/how-we-work>.
18. Ukraine to be represented by 24 servicemen at Invictus Games in Germany (2023, May 5). *Ukrainska Pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/05/5/7400840/>.
19. Taira's Spirit. *Invictus Game*. Retrieved from <https://invictusaustralia.org/tairas-spirit-ukrainian-invictus-games-alumna-reunites-with-competitors-down-under/> [in English].
20. Guards at the Invictus Games 2023: celebrations were held in Kyiv on the occasion of the departure of the National team to the competition (2023). Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/en/news/gvardiici-na-invictus-games-2023-v-kijevi-vidbulisia-urocistosti-z-nagodi-vidyizdu-nacionalnoyi-zbirnoy-na-zmagannia>.